

Vår tids antiziganism

Svenska myndigheter följer inte lagen när det gäller EU-medborgare. När utsatta människor förvägras sina rättigheter är likheterna med det förflutna både skrämmande och många.

År 2014 skulle Sverige en gång för alla göra upp med äldre tiders antiziganism. Integrationsminister **Erik Ullenhag** kunde stolt presentera den vitbok regeringen beställt om hur romer historiskt behandlats av det svenska samhället.

– Det handlar om att erkänna en mörk och tidigare ganska okänd del av svensk historia där romer systematiskt under 1900-talet behandlats som andra klassens medborgare, förklarade Ullenhag.

Idag kan vi konstatera att vitboken knappt hann kallna från trycket innan nya politiska vindar återigen fick fart på Katitzitidens myndighetsutövning. Ungefär lika illa som **Katarina Taikon** hade beskrivit de svenska zigenarnas behandling i 1940 och 1950-talets Sverige, lika ovärdigt behandlas ofta de tiggande romer som kommer hit från Bulgarien och Rumänien av svenska myndigheter här och nu. Vad som står i lagboken tycks precis som på 1940-talet – ovidkommande.

I början av 1900-talet behandlades zigenare ofta som ett kollektiv, som en avpersonifierad massa. Kommunerna gjorde inte individuella tillståndsprovningar, som för andra människor. De var zigenare, inte individer. På motsvarande sätt tillämpar ett antal kommuner i vår tid kollektiv behandling av utsatta EU-medborgare. Dagens kommuner sätter alla tiggande romer på en buss tillbaka till Rumänien eller Bulgarien, trots att lagstiftningen stipulerar individuella provningar och trots att Europadomstolen förbjudit kollektiva utvisningar av utlänningar. Skulle individuella provningar gjorts, hade många i bussen troligen haft uppehållsrätt som arbetssökande i Sverige då de har yrkeskunskaper inom svenska bristyrken. Denna typ av bussresor har under senare år förekommit i Sollentuna, Borås, Kalmar, Mölndal med flera

platser.

Enligt vitboken försökte polisen under det tidiga 1900-talets repression mot zigenare hitta på egna regler gentemot gruppen – utan stöd i lagstiftningen. Samma sak händer idag. Redan när de första utsatta rumänerna syntes till i gatubilden för tio år sedan försökte polisen avvisa dem utan lagstöd. 2010 avvisades ett antal gatumusiker och tiggare av polisen med stöd av ett förarbete till en lag från 1954 om att ingen får komma in i landet "för att här ägna sig åt dagdriveri." Men en av gatumusikerna, en saxofonist, överklagade sin egen avvisning till Migrationsverket – och vann. Det är visst tillåtet att både spela gatumusik och att tigga i Sverige. Det gamla förarbetet polisen hänvisade till saknade relevans.

2016 försökte Malmöpolisen genomdriva ett förbud mot att sova i bilar, vilket inte heller lyckades. Det är tillåtet att sova i bilar i Sverige.

2018 har romska gatuförsäljares varor beslagtagits på flera håll i landet av polis – trots att gatuförsäljning är tillåten i Sverige. Närmast dagligen vräks nödställda människor som sover i parker eller på gator – av poliser och vakter – utan att alternativt boende erbjuds och utan kommunikation med socialtjänsten, vilket inte är förenligt med den Europeiska sociala stadgan som Sverige förbundit sig att följa. Polisen får inte medverka till att nödställda hamnar i en ännu värre situation.

2018 började Amnesty utreda polisens agerande mot tiggare i Stockholm. Amnesty reagerade över att polisen driver bort tiggare utan stöd i ordningslagen. Att stå på två ben och tigga är inte att otillbörligt begagna en offentlig plats.

Ett annat återspel från det förflutna är att många svenska kommuner fortfarande inte vill ge EU-medborgarnas barn plats i svenska skolor – även när lagstiftningen stipulerar skolplikt. Romska barn från Rumänien har precis lika stor rätt att få gå

i svensk grundskola som tyska eller franska barn med föräldrar som bosatt sig i Sverige. De är EU-medborgare. Återigen är det Katarina Taikons böcker om zigenarflickan Katitzi i 1940-talets Sverige som känns igen: zigenarnas barn ska inte få gå i skola ihop med andra barn – oavsett skolplikt.

Polis och socialtjänst utgår ofta från vad man tror att den svenska allmänheten vill ha istället för till vad som står i lagen. Ibland är argumenten snarlika de ord Katitzis pappa möttes av när han sökte upp en lokal rektor för att höra om inte döttrarna kunde få plats i skolan.

– Jag kan inte, hur gärna jag än vill, låta barnen gå här i skolan. Ni förstår att jag skulle få så mycket trassel med de andra barnens försäldrar. Jag kan tala om för er att de skulle ta sina barn ur skolan om jag släppte in herr Taikons barn i den här skolan.

2015 gjorde FN-organet UNICEF ett uttalande om Sveriges behandling av barnen till dem som tigger. UNICEF skrev att "barn som är EU-medborgare och lever i utsatthet i Sverige befinner sig i ett rättsligt vakuum utanför samhällets skyddsnät. Deras ställning är till och med sämre än papperslösa barns."

UNICEF konstaterade efter att ha hört sig för om lagtillämpningen runt om i landet, att EU-medborgarnas barn lever med en helt godtycklig rättstillämpning ifråga om skola, sjukvård och socialtjänst. Lyssna gärna på radiodokumentären "[Flickan som aldrig gått i skolan](#)" om åttaåriga **Elisabet som inte tilläts ta plats i grundskola i Gagnefs kommun, utan satt i en bil på dagarna medan föräldrarna tiggde. Till slut fick Gagnefs kommun ge med sig. Gagnefs agerande saknade stöd i lagstiftningen. När detta skrivs går hon i skolan.**

Precis som under de så kallade tattarkravallerna i Jönköping 1948 är det många som vittnar om att vår tids polis är ovilliga att skydda romer som utsätts för våld och öppen rasism. Utredningar om anlagda bränder i romernas svenska

bosättningar läggs ner. När Sveriges radio granskade polisens hantering av branden i romernas läger i Högdalen 2014, skrev de: "För trots hoten på internet, och trots att de som bodde i lägret vittnat om att fyra skjul började brinna samtidigt, mitt i natten, är polisen snabb med att rubricera branden som allmänfarlig vårdslöshet, inte mordbrand."

Polis och Kronofogde avhyser dem från platserna där de bor – precis som de gjorde på 1940- eller 1950-talet. Polisen i Farsta utanför Stockholm gick så långt att man på sin hemsida uppmanade människor att lämna tips om var tiggarna bor. Kommunalråd som **Gösta Dahlström** (S) i Katrineholm och **Elisabet Babic** (M) i Laholm har öppet förklarat att de inte tänker göra någonting för EU-medborgare på orten. Alltså oavsett vad som krävs av dem enligt Socialtjänstlagen. Vill de ha hjälp får de söka sig till en annan kommun.

Mellan 2014 och 2016 vräktes mer än hundra svenska tältläger. Flera av dessa fick stor uppmärksamhet i media, exempelvis Sorgenfrilägret i Malmö, Högdalenlägret i Stockholm, Oset i Jönköping eller Alderholmen i Gävle. Och det har som nämnts varit långtifrån självklart att människor hänvisas till annat uppehälle vid avhysningar, trots att detta alltså är ett krav enligt den Europeiska sociala stadgan, med flera prejudicerande rättsfall i EU-domstolen.

I vitboken står att läsa om hur det i Sverige funnits olika former av skyltar och exkluderande design för att mota bort zigenare från stadsbilden. På 1940 och 50-talet var det inte ovanligt att restaurang- och butiksägare hängde upp "zigenare äga ej tillträde"- skyltar utanför sina butiker.

– Vi levde i ett apartheidsystem. Vi behandlades exakt så som man behandlade de svarta i USA och Sydafrika, berättar den svenske romen och sångaren **Hans Caldaras** i sin självbiografi.

I vår tid satte Icahandlaren i skånska Vellinge upp skyltar på sofforna utanför butiken – att de endast var avsedda för kunder. Det vill säga inte för romska tiggare. Jernhusen som

förvaltar tågstationerna i Sverige har utlyst tiggeriförbud på tågstationerna. För att ytterligare förstärka detta måste den som ska uppsöka stationstoaletter ha ett bankkort, vilket nästan alla har i ett modernt samhälle – utom just utsatta EU-medborgare. Och sofforna är uppdelade med järnräcken mellan sittplatserna så att ingen ska kunna lägga sig ner.

Vi är många som kan vittna om bankernas märkliga beteende för denna grupp. Plötsligt kräver svenska banker både anställningskontrakt och hyreskontrakt för att EU-medborgare ska få öppna ett vanligt bankkonto. Lagen om bankgaranti som säger att alla människor äger rätt att öppna ett bankkonto – slutar plötsligt gälla för denna grupp.

På Arbetsförmedlingen är det många som mötts av ovilja att rekvirera samordningsnummer, vilket alla människor har rätt till. Listan skulle kunna göras lång.

Och likheterna med det förflutna är både skrämmande och många. En och en väcker dessa händelser kanske inte så stor reaktion. Men sätts de samman så bildas ett obehagligt närmast strukturellt mönster med mörka stråk från det förflutna. Historiens grymheter har ofta kommit smygande. När lagar slutar att gälla för en samhällsgrupp finns det skäl att fundera över vilken nästa grupp blir.

Vi är många som kommer i kontakt med utsatta EU-medborgare i vår vardag. Och vi behöver hjälpas åt. Det är inte trevligt att uppmana till anmälningar. Men när det gäller behandlingen av romer måste vi anmäla. Poliser, skolor och socialkontor får aldrig uppleva en folkets acceptans när de inte följer lagen.

Den lilla flickan Katitzi frågar sin syster i en av barnböckerna om 1940-talets Sverige:

– Lena, varför gör de så här med oss, varför blir vi bortkörda överallt? Vad har vi gjort?

– Hur ska jag veta det, sa Lena. De kanske inte tycker om oss för att vi är svarta, de kanske bara tycker om ljusa

människor.

Text: Fredrik Bergman